

İRAN'IN IRAK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE MUSUL OPERASYONU

Osman Ali

Prof. Dr. Othman Ali, Erbil Selahaddin Üniversitesi Modern Kürt Tarihi Bölümü'nde görev yapmaktadır. Lisans ve yüksek lisansını Guelph Üniversitesi ve Toronto Üniversitesi'nde tamamlamıştır. İngilizce, Arapça, Türkçe ve Kürtçe'yi ana dil seviyesinde okuyabilmekte, yazabilmekte ve konuşabilmektedir. Ayrıca Fransızca'yı, Farsça'yı ve Osmanlı Türkçesi'ni okuyabilmektedir. Othman Ali, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü'nde misafir araştırmacı olarak bulunmaktadır

Pek çok gösterge İran hükümetinin ya Musul'da IŞİD'e yönelik yürütülen askeri operasyonların seyrini kendi istekleri doğrultusunda belirleme ya da El-Abadi hükümetinin, ABD liderliğindeki koalisyonun ve Iraklı Kürtlerin IŞİD unsurları üzerinde açık ve kolay bir zafer elde etmelerine müsaade etmemek konusunda bir iradesi olduğunu göstermektedir. Bu yazıda, İran'ın Irak hükümetini esasında IŞİD'in etki alanını arttırmasında ilk sırada pay sahibi olan dışlayıcı bir idare anlayışın IŞİD sonrası Musul'unda hayata geçirilmesi yönünde manipüle etmek çabaları tartışılmaktadır. Buna ilaveten İran'ın Musul'da son zamanlarda başlatılan askeri operasyonlar bağlamında Irak ve Türkiye arasında Türkiye'nin operasyona katılımına dair süregelen diplomatik gerginlik üzerinde de etkisi olduğu iddia edilmektedir.

Londra merkezli düşünce kuruluşu al-Rawabit'e yakınlığıyla bilinen bir kaynağın raporuna göre, 24 Eylül'de, Musul operasyonlarına hazırlık bağlamında, Başkan Obama, Başbakan El-Abadi liderliğindeki bir üst düzey Irak delegasyonu ile görüşme yapmış ve sonrasında da New York'ta düzenlenen BM Genel Kurul toplantısına katılmıştır. Yapılan görüşmede Obama ile Irak hükümetinin Şii militanları savaş dışında tutmaları ve Musul'da bulunan Iraklı Sünni Arapların El-Maliki yönetimi boyunca maruz kaldıkları ötekileştirme uygulamalarıyla tekrar karşı karşıya kalmalarının önüne geçilmesini amaçlayan operasyonlara tam destek verilmesi noktasında anlaşma

sağlanmıştır.¹ İranlı siyasiler bu toplantıdan ve Obama'nın şartlarından haberdar olur olmaz El-Abadi'ye karşı kartlarını açık oynamaya başladılar. Bu olayı takiben, El-Maliki, El-Abadi, Kürtler ve Sünni Araplar üzerinde baskı kurmak amacıyla oluşturduğu İslah bloğunu oluşturmuştur. Öte yandan, İran destekli milis güçler Musul operasyonu çerçevesinde varlık gösteren ABD'ye karşı sayısız tehditlerde bulunmuştur. Asaib Ehlu'l-Hak örgütü lideri Kais El Gazali ve Saraya es Selam (Mehdi Ordusu) lideri Mukteda el-Sadr Irak'ta yerleşik halde bulunan ABD askeri birliklerinin meşru hedefleri olduklarını ifade etti.² Oldukça güçlü bir konumda bulunan Bedir Tugayı'nın lideri Hadi

al-Amiri'nin de içinde bulunduğu milis komutanları, El-Abadi ve ABD arasında operasyona Haşdi Şaabi'nin katılmasına dair yapılan görüşmelere yönelik açık bir meydan okuma niteliğinde olan karşı açıklamalarda bulunmuştur. İran'ın Irak'ı muhtemelen daha büyük ölçekli bir Lübnan haline getirmeyi planladığı da düşünülebilir. Geniş petrol ve gaz rezervleri ve insan kaynağı göz önüne alındığında, Irak idaresinde İran yanlısı bir hükümet İran'ın bölgeye yönelik hırslarına Lübnan'daki Hizbullah örgütünden çok daha etkili bir biçimde hizmet edebilecektir.

En nihayetinde El-Abadi, İran'ın baskılarına teslim olmuş ve Obama ile yaptıkları anlaşmaya rağmen, binlerce Şii milis gücünün operasyona dahil etmek mecburiyetinde kalmıştır. Altı bin civarında milis güç, Kerkük'ün batısında yer alan Havice kasabası yakınlarında³ ve birkaç bini ise IŞİD unsurlarının Musul'dan Suriye'ye kaçmalarını engellemek için Musul'un batısında halihazırda konuşlanmış durumdadır.⁴ Üstelik Musul'un

batısında bulunan bu milis güçler İran'ın Suriye'ye doğrudan kara erişimi sağlama planlarının önemli bir parçası olarak görülmektedir. Bu güçlerin ayrıca, Sincar bölgesindeki Mesut Barzani kontrolündeki güçlere karşı Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) ait teröristlerle yapılması planlanan ortak harekate destek sağlayacağı da iddia edilmektedir.⁵ Öte yandan, birkaç binlik Haşdi Şaabi milis gücü de halihazırda çoğunluğunu Sünni Türkmen halkın oluşturduğu 20 bin nüfuslu Telafer kenti civarında toplanmaktadır. Siyasi gözlemciler askeri operasyonların titizlikle yürütülmediği takdirde muhtemel bir katliam tehlikesiyle karşı karşıya kalınabileceği konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Telafer'de yaşayan Şii halk IŞİD tarafından kenti terk etmeye zorlanmıştır. Geçen iki yıl boyunca, Şii halkın büyük bir kısmı Iraklı Şii milislere katılmış ve artık kente ilerlemek üzere emir bekleyen askerler arasında yerlerini almışlardır. Bu durumun sivil halka yönelik intikam duygularıyla yapılan eylemlere dönüşme

Geniş petrol ve gaz rezervleri ve insan kaynağı göz önüne alındığında, Irak idaresinde İran yanlısı bir hükümet İran'ın bölgeye yönelik hırslarına Lübnan'daki Hizbullah örgütünden çok daha etkili bir biçimde hizmet edebilecektir.

ihtimali ise oldukça yüksektir.⁶ Türkiye bütün bu gelişmeleri son derece endişeli bir biçimde izlemektedir. Türkiye cumhurbaşkanı Erdoğan bir konuşmasında; “Telafer, nüfusunun yarısı Şii yarısı Sünni Müslüman ve tamamının Türkmen olduğu bir şehirdir. Biz insanları dini mezheplerine göre ayırt etmeyiz, hepsini Müslüman olarak kabul ederiz.” dedi ve ekledi; “Ancak Haşdi Şaabi bölgeyi terörize ederse bizim bu duruma cevabımız farklı olacaktır.”⁷

Musul, İran'ın var olan etki alanını arttırma niyetinde olduğu Irak'ın oldukça önemli bir parçasıdır. Musul'un toprak genişliği yaklaşık 37-38 bin kilometre kare alanı kaplamaktadır ve nüfusunun da önceden

3 milyonun üzerinde olduğu bilinmektedir. İran yanlısı İslah bloğu, Musul'daki 2014 öncesi idarenin IŞİD'in bölgeden çıkarılmasının ardından yeniden kurulmasını öngören 26 Eylül tarihli kararı yürürlüğe koymak için parlamentoda var olan çoğunluğundan faydalanmıştır. Bu nedenle Musul'da yaşayan Sünni Arapların Musul'u vilayetten özerk bölgeye çevirme noktasında engellendi ki böylesi bir ihtimal hem bu yeni oluşacak bölge hem de bu yerel halkın gücünü ve elindeki imkanları ciddi anlamda artıracak bir ihtimaldi. Sonuç olarak El-Abadi New York'ta Obama'ya verdiği ikinci sözünü de yerine getirememiştir.

Türkiye ve KDP'nin Konumu

Musul'da eski Maliki rejimini yeniden tesis etmenin önünde yalnızca iki engel bulunmaktadır. Bunlar peşmergenin ve Türkiye'nin Başika'daki varlığı ve Türkiye'nin Sünni Haşdi Vatani üzerinden elde ettiği etlidir. Bağdat hükümeti peşmergenin rolünü Musul'un kuzey ve doğudaki dış mahalleleriyle sınırlamayı başarmış ve her iki taraf da peşmergenin kente girmeyeceği hususunda mutabakata varmıştır. Sayıca az ve gelişmiş ağır silahlar bakımından mühimmatının yetersiz olması nedeniyle, Haşdi Vatani'nin kentteki varlığı oldukça etkisiz olacaktır. Dolayısıyla, IŞİD sonrası dönemde Musul kentinin yönetimi ve idaresi federal polis birliğinde (İttihad el Şurta) ve terörle mücadele kuvvetinde olacaktır. Her iki kuvvet de çoğunlukla Şii güvenlik personellerinden ve bu personellerin büyük bir kısmı da İran'da askeri talimlerden geçtiği iddia edilen eski Şii milis güçlerden oluşmaktadır.

Bu sebeple, Türkiye'nin askeri varlığı ne denli küçük

olursa olsun, İran ve Bağdat hükümetlerine göre oldukça artış gösterme potansiyeline sahiptir ve Musul'un yönetiminde gerçek bir söz hakkı için mücadele eden Sünni Arapları cesaretlendirmektedir. El-Abadi hükümeti Irak'ı işgal "işgal etmek" ile suçladığı ve iki taraf arasında çıkabilecek bir "bölgesel savaş" ile tehdit ettiği Türkiye aleyhinde oldukça saldırgan bir propaganda savaşı başlatmıştır.⁸ İran'ın müttefiki olan Haşdi Şaabi milisleri Türk askeri birliklerini merkezi hükümet ve Irak Kürtleri tarafından resmi bir davet üzerine bölgeye giriş yaptıkları halde "işgalci" olarak tanımlamış ve bu birliklere saldırıda bulunma tehdidinde bulunmuştur. Türkiye'nin askeri varlığı, Bağdat hükümetini PKK ve İran'ın işbirliği yaparak Mesut Barzani güçlerine karşı savaş açmaktan da alıkoyacaktır. Barzani güçleri yaygın bir biçimde İran'ın Irak üzerinde elde etmeyi planladığı mutlak hakimiyet emellerine karşı koyabilecek tek dışli grup olarak kabul edilmektedir.

Musul'da yaşayan Sünni Araplar Musul'u vilayetten özerk bölgeye çevirme noktasında engellendi ki böylesi bir ihtimal hem bu yeni oluşacak bölge hem de bu yerel halkın gücünü ve elindeki imkanları ciddi anlamda artıracak bir ihtimaldi.

Irak güçleri Musul'a doğru ilerlerken, El-Maliki ve diğer İran yanlısı gruplar Türkiye ve Barzani'ye yönelik sert tavırlarını son zamanlarda daha da arttırdılar. Parlamentodaki Maliki yanlısı İslah üyeleri açıkça Ankara ile olan bağları zayıflatma ve PKK'ya Irak genelinde ofis açma hakkı tanınması çağrısında bulunmuştur.⁹ Öte yandan, 23 Ekim tarihli konuşmasında El-Maliki "Barzani ve Peşmerge güçleri Kuzey Irak'ı ABD ve İsrail için ileri üs haline getirdi." ifadesine yer vermiştir. Konuşmasının devamında El-Maliki, milyarlarca dolarlık petrol ve gaz rezervlerine sahip stratejik bir bölgeye hükmeden Barzani'nin gücünün azaltılması gerektiğini de eklemiştir.¹⁰

ABD, Türkiye ve Irak arasında son zamanlarda yaşanan krizde El-Abadi'ye en başından beri üstü kapalı bir şekilde verdiği desteğin ardından, artık bu politikadan uzaklaşmış bir görüntü çizmektedir. Bunun yerine artık operasyonda Türkiye'ye de bir takım roller verilmesi konusunda Irak'a baskı uygulama yoluna gitmektedir. Bu durum ABD savunma bakanı Ashton Carter'ın Ankara-Bağdat arasında en son yürüttüğü mekik diplomasisinde de açıkça görülmüştür. Carter, yaptığı konuşmada ABD'nin üstlendiği rolün "böylesi meselelerin çözüme kavuşturulması noktasında koalisyondaki ortaklarımız ve Irak hükümetiyle birlikte hareket etmek ve tüm tarafların IŞİD ile mücadele

konusunda kararlı bir biçimde hemfikir olduğundan emin olunmasını sağlamak” olduğunu ifade etmiştir.¹¹ Bu son derece nafil bir çabaydı zira El-Abadi, Irak’ta varlık gösterecek her türlü Türk gücüne karşı olan Bağdat’taki güçlü İran yanlısı grupların aleyhinde bir duruş sergilemeyi göze alamayacaktır. Haydar El-Abadi ise “Türklerin operasyona katılma niyetinde olduklarını biliyorum ancak onlara teşekkür ederek Irak’ın bu meselenin üstesinden geleceğini ve Musul’u ve bölgenin geri kalanını özgürleştireceğini ifade ettim.” şeklinde konuşmuştur. El-Abadi’nin ABD tarafından krizi yatıştırmaya yönelik gösterilen bu çabalar karşısındaki kayıtsız tavır, Irak’ın Musul’da bulunan Türk varlığına karşı çıkmaktaki gerekçesini gerçek bir teste tabi tutmaktadır. Irak hükümeti Türkiye’nin Başika’da askeri birlik bulundurmasının hükümetin rızası dışında gelişmiş bir hamle olduğu yönünde iddialar öne sürmektedir. Ne var ki, Irak hükümeti aynı zamanda, operasyonda yer alan diğer 26 ulusunkine benzer bir meşruyetin Türklere de verileceği bir

uzlaşma formülü üzerinde çalışmayacağı da reddetmiştir.

Açıkça görülmektedir ki, İran’ın, Musul’daki Türk varlığına yönelik karşıt tavrını ifade etme noktasında hiçbir çekincesi yoktur. Türkiye’nin Musul’da konusundaki tavrına dair Tahran’dan yapılan açıklamalar Bağdat tarafından da benzer biçimde dilendirilmiştir.¹² Ancak ABD makamları, Bağdat ve Ankara arasında meseleye dair bir uzlaşma ortamı tesis edeceklerine inanıyor görünmektedir. Bu konuda ABD makamlarından anonim bir yetkili, yaptığı açıklamada; “İki tarafın uzlaşmasını sağlamanın bir yolu olduğu konusunda ümitliyiz ancak bunun için Iraklıların ne düşündüklerini açık biçimde öğrenmeliyiz.” ifadelerine yer vermiştir.¹³

ABD’nin, Türkiye’nin operasyona belirli ölçüde katılımının ve bunun için El-İbadi üzerinde baskı uygulanmasının gerekliliğini idrak ettiği düşünülebilir. Irak’tan gelen son raporlara göre IŞİD’le mücadele için ABD liderliğinde oluşturulan koalisyonun, Musul operasyonunda Irak askeri birliklerine

ABD makamları, Bağdat ve Ankara arasında meseleye dair bir uzlaşma ortamı tesis edeceklerine inanıyor görünmektedir.

destek amaçlı havadan sürdürdükleri eylemleri %70 oranında azalttığı kaydedilmiştir. Haşdi Vatani milis gücünün lideri Esil Nuceyfi bu durumu Türkiye ile yaşanan krizin çözüme kavuşturulmasına yönelik Irak hükümeti kanadındaki isteksiz tavra bağlamaktadır.

Sonuç

Geçmişte İran hükümeti, Irak'ı yıkıcı bir iç savaşa sürükleyen ve IŞİD gibi bir terör örgütünün oluşumuna zemin hazırlayan El-Maliki'nin yürüttüğü mezhepçi politikaları desteklemiştir. Benzer bir idari yol izlemesi konusunda İran'ın El-Abadi'ye de baskı yaptığı görülmektedir. Bu durum Irak hükümetinin Musul'daki Sünni nüfusun kendi illerinin yönetiminde gerçek söz sahibi olma taleplerine karşı isteksiz tavrından ve Irak'ta diğer aktörlere

nazaran son derece mütevazı bir varlık gösteren Türkiye ile girdiği anlamsız sürtüşmeden de çok açık bir biçimde görülmektedir. Türkiye'nin, Musul halkının Irak'ta bulunan diğer Sünni Arap kentlerindeki halkların yaşamak zorunda bırakıldığı kadere mahkum edilmesine razı olması mümkün değildir. İran hükümetinin talepleri üzerine El-Abadi tarafından çıkarılan problemler ancak ve ancak Musul operasyonunun hedeflerine zarar verecektir. Kısa vadede taktiksel bir kazanç amacıyla El-Abadi hükümeti kanadında uygulanagelen bu provokatif eylemlerin ABD tarafından göz ardı edilmesi halinde, uzun vadede stratejik bir felaketle karşı karşıya kalınmasını mümkün kılacaktır. Bu uzun vadeli stratejik felaket de IŞİD benzeri acımasız bir aşırı Sünni grubun bölgede yeniden ortaya çıkmasıdır.

Kaynakça

- 1 “Marakat Mosul Hel seyeltezem Hader al-abadi bi shartey Obama,” Rawabet Center, www.rawabetcenter.com/archives/32403.
- 2 “Notorious Iraq militia leader once held by US threatens Americans on the battle eld,” Fox News, 09 Ağustos 2016.
- 3 “Al-Hashd al-Shabi ila [m Beada an Mosul,” RT Arabic, 17 Ekim 2016.
- 4 “If you want to know what will happen to Mosul after Isis is pushed out, look back to the fall of Saddam Hussein” Independent, 17 Ekim 2016.
- 5 “ Marakat Mosul we Mkhawuf Wazih Ghiyab al – Tafahum al- Wazih,” Rawabet Center, 3 Ekim 2016.
- 6 “Sawareekh Taw tentezer al-Hashd Talafar,” al-Sharq aawsat (Issue no.13852), 31 Ekim 2016.
- 7 “Turkey opposes Iraqi Shiite militia going to Tal Afar,” Rudaw, 30 Ekim 2016.
- 8 “U.S., Kurds Af rm Turkey’s Role in Mosul Fight as Iraq Rejects Turkish Presence,” Breitbart, 24 Ekim 2016.
- 9 “Iraqi lawmaker calls on government to allow PKK to open of ces in Iraq,” Ekurd, 14 Ekim 2016.
- 10 “Al-Maliki youhajim Barzani we Youda an sunnah Kerkuk,” NRT, 23 October 2016.
- 11 “ Iraqi leader resists US push for Turkish role in Mosul ght,” US News, 22 Ekim 2016.
- 12 “Taseed Iraqi -Irani zed al-Tadakhul Turkey muhtamel tahreer mosul,” al Qudus www.alquds.co.uk/?p=608910, 26 Ekim 2016.
- 13 “U.S., Kurds Af rm Turkey’s Role in Mosul Fight,” Breitbart, 24 Ekim 2016.

ORSAM, Ortadoğu konusunda faaliyet gösteren tarafsız bir düşünce kuruluşudur. ORSAM Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelerine doğrudan yansıtılabilmeyi hedeflemektedir. Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin güçlü yayın yelpazesıyla gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır. ORSAM yayın yelpazesi içinde kitap, rapor, bülten, politika notu, konferans tutanağı ve ORSAM dergileri *Ortadoğu Analiz* ve *Ortadoğu Etütleri* bulunmaktadır.

Bu metnin içeriğinin telif hakları ORSAM’a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir. ORSAM’ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Çankaya / Ankara

Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48

www.orsam.org.tr